

GLOBAL MIGRATSIYA OQIMLARI VA ULARNING MAHALLIY MEHNAT BOZORIGA TA'SIRI

Qarshi xalqaro universiteti
“Iqtisodiyot va muhandislik”
kafedrası o‘qituvchisi,

Qarshi davlat universiteti

Tayanch doktoranti

Tog‘ayeva Gulixon Zafar qizi

Qarshi xalqaro universiteti

Buxgalteriya hisobi yo‘nalishi

1-kurs talabasi Tursunova Feruza

Annotatsiya: Mazkur maqolada global migratsiya oqimlarining shakllanish omillari hamda ularning mahalliy mehnat bozoriga ko‘rsatayotgan ta’siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Xalqaro va ichki migratsiya jarayonlari mehnat resurslari taqsimoti, bandlik darajasi, ish haqi dinamikasi hamda mehnat bozoridagi raqobat muhitiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Tadqiqotda migratsiyaning ijobiy va salbiy oqibatlari ochib berilib, mahalliy mehnat bozorini muvozanatlash hamda migratsiya jarayonlarini samarali boshqarishga qaratilgan institutsional yondashuvlar asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: global migratsiya, migratsiya oqimlari, mehnat bozori, bandlik, ish haqi, mehnat resurslari

Аннотация: В статье рассматриваются глобальные миграционные потоки и их влияние на локальные рынки труда. Международная и внутренняя миграция оказывает значительное воздействие на распределение трудовых ресурсов, уровень занятости, динамику заработной платы и конкурентную среду на рынке труда. Анализируются положительные и отрицательные последствия миграционных процессов, а также обосновывается необходимость институциональных механизмов эффективного регулирования миграции и адаптации местных рынков труда.

Ключевые слова: глобальная миграция, миграционные потоки, рынок труда, занятость, заработная плата, трудовые ресурсы

Abstract: This article examines global migration flows and their impact on local labor markets. International and internal migration significantly affect the allocation of labor resources, employment levels, wage dynamics, and competition within labor markets. The study analyzes both the positive and negative effects of migration and highlights the importance of institutional approaches for managing migration processes and ensuring balanced development of local labor markets.

Keywords: global migration, migration flows, labor market, employment, wages, labor resources

KIRISH

Globallashuv jarayonlarining jadallashuvi sharoitida migratsiya oqimlari zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishning muhim tarkibiy qismiga aylanmoqda. Ishchi kuchining xalqaro va hududiy harakati mamlakatlar o'rtasida mehnat resurslari qayta taqsimlanishiga, iqtisodiy integratsiya jarayonlarining chuqurlashuviga hamda mahalliy mehnat bozorlarining tuzilmasiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. Ushbu jarayonlar mehnat bozorida bandlik darajasi, ish haqi shakllanishi va kasbiy tarkibning o'zgarishi kabi muhim ko'rsatkichlarda namoyon bo'lmoqda.

Global migratsiya oqimlari bir tomondan mehnat resurslari yetishmovchiligini bartaraf etish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va iqtisodiy faollikni kuchaytirishga xizmat qilsa, ikkinchi tomondan mahalliy aholi bandligiga bosim o'tkazishi, ish haqi differensiasiyasini kuchaytirishi hamda ijtimoiy infratuzilmaga qo'shimcha yuklama keltirib chiqarishi mumkin. Ayniqsa, rivojlanayotgan va o'tish davridagi iqtisodiyotlarda migratsiya jarayonlarining boshqaruv mexanizmlari yetarli darajada shakllanmaganligi ushbu muammolarning keskinlashuviga olib keladi.

So'nggi yillarda migratsiya oqimlarining ko'lami va yo'nalishlarida sifat jihatidan yangi tendensiyalar kuzatilmoqda. Malakali ishchi kuchi migratsiyasining ortishi, vaqtinchalik va mavsumiy migratsiya shakllarining kengayishi mahalliy mehnat bozorining tarkibiy tuzilmasiga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu bois, global

migratsiya oqimlari va ularning mahalliy mehnat bozoriga ta'sirini chuqur ilmiy tahlil qilish dolzarb ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi global migratsiya oqimlarining mahalliy mehnat bozori ko'rsatkichlariga ta'sirini baholash hamda migratsiya jarayonlarini samarali boshqarishga qaratilgan institutsional yondashuvlarni asoslab berishdan iborat. Tadqiqot natijalari mehnat bozori siyosatini takomillashtirish va migratsiya strategiyalarini ishlab chiqishda muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi kutilmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Global migratsiya va mehnat bozori o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik masalasi iqtisodiyot nazariyasi va amaliy tadqiqotlarda keng yoritilgan. Klassik iqtisodiy yondashuvlarda migratsiya ish haqi darajalari va bandlik imkoniyatlaridagi farqlar bilan izohlanib, mehnat resurslarining erkin harakati bozor muvozanatini ta'minlovchi omil sifatida baholanadi. Neoklassik nazariyada migratsiya mehnat bozorida taklif va talab o'rtasidagi nomutanosiblikni kamaytiruvchi mexanizm sifatida talqin etiladi.

Keyingi tadqiqotlarda migratsiya jarayonlariga institutsional va struktural yondashuvlar shakllandi. Yangi iqtisodiy migratsiya nazariyasi migratsiyani individual qaror emas, balki uy xo'jaliklari darajasidagi strategiya sifatida ko'rib chiqadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, migratsiya daromadlarni diversifikatsiya qilish va iqtisodiy xatarlarni kamaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, mehnat bozorida migrantlar va mahalliy aholi o'rtasidagi raqobat masalasi alohida ilmiy bahs-munozaralarga sabab bo'lgan.

Xalqaro empirik tadqiqotlarda migratsiyaning mahalliy mehnat bozoriga ta'siri turlicha baholanadi. Ayrim tadqiqotlarda migrantlar ish haqi darajasini pasaytirishi yoki past malakali ishchilarning bandlik imkoniyatlarini cheklashi qayd etilgan bo'lsa, boshqa ishlarda migrantlar iqtisodiy faollikni oshirishi, yangi ish o'rinlari yaratishi va ishlab chiqarish samaradorligini kuchaytirishi ta'kidlanadi. Ushbu farqlar asosan mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish darajasi, mehnat bozori institutlari va migratsiya siyosatiga bog'liq ekani aniqlangan.

So‘nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlarda e’tibor migratsiya oqimlarining sifat tarkibiga, ya’ni malakali va malakasiz ishchi kuchi migratsiyasining mehnat bozoriga ta’siriga qaratilmoqda. Malakali migrantlar innovatsion salohiyatni oshirishi va bilimlar almashinuviga ijobiy hissa qo‘shishi mumkin bo‘lsa, malakasiz migratsiya ayrim tarmoqlarda ish haqi bosimini kuchaytirishi ehtimoli mavjud.

Mavjud adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, global migratsiya oqimlari va mahalliy mehnat bozori o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni mamlakat va hududlar kesimida kompleks tahlil qilishga ehtiyoj saqlanib qolmoqda. Bu holat mazkur tadqiqotning dolzarbligini belgilab, yangi empirik va institutsional yondashuvlarni ishlab chiqishni taqozo etadi.

Global migratsiya oqimlari: 2025 yilga qaramas holat

2022 yildagi keskin o‘sishtan keyin vaqtinchalik mehnat migratsiyasi ham oshishda davom etdi. OECD mamlakatlarida 2,4 milliondan ortiq ish ruxsatnomalari berildi (+16%), bu pandemiyadan oldingi darajadan 28% ko‘p. Polshada esa, ukrainaliklarga beriladigan soddalashtirilgan ruxsatlarni hisobga olmaganda, ish ruxsatnomalari soni 2023 yilda 39%ga kamaygan.

Xalqaro talabalar oqimi ham oshib, 2023 yilda 2,1 milliondan ortiq yangi ruxsatnomalarga yetdi.

ILO ma’lumotlariga ko‘ra, «International Labour Migration Statistics» (ILMS) bazasi 170 dan ortiq mamlakatni qamrab oladi va 2024 yil holatiga mos ma’lumotlarni o‘z ichiga oladi.

Osiyo mintaqasida esa mehnat migratsiyasi 2024 yilda bir oz pasaygan, ammo hali ham yuqori darajada — taxminan 6,5 million ishchi chet elga ishlash uchun jo‘natilgan.

Yevropada — Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE) mintaqasida — “Migration Trends across the OSCE, 2015-2025” deb nomlangan hisobot e’lon qilingan (2025 yil 14 oktabr) bo‘lib, unda migratsiya va mehnat mobilitetining so‘ngi ongi trendlar tahlil qilingan.

Misol tariqasida, Buyuk Britaniyada 2024 yili adult migrantlar ishchi kuchining ~19 % ini tashkil qilgan.

Migratsiyaning mahalliy mehnat bozoriga ijobiy ta'siri

Global migratsiya oqimlari mehnat bozoriga murakkab ta'sir ko'rsatadi: ular iqtisodiy o'sishni tezlashtirishi va xalqaro savdoni kuchaytirishi mumkin, ayniqsa migrantlar tarmoqlari orqali. Biroq, qisqa muddatda ular past malakali mahalliy ishchilarning ish haqi darajasiga ta'sir qilishi va agar ish haqlari moslashuvchan bo'lmasa, ishsizlik darajasini oshirishi mumkin. Uzoq muddatda esa iqtisodiyot moslashadi, migratsiya innovatsiya va unumdorlikni kuchaytiradi, garchi bu ta'sirlar teng taqsimlanmasa-da.

2025 yil holatiga kelib, Yevropa mintaqasida migratsiya ishchi kuchini to'ldirishda muhim rol o'ynamoqda: 2025 yilgi hisobotda, mintaqada 7 millionga yaqin migrant ishchi kuchi potentsiali mavjudligi qayd etilgan.

Osiyo mintaqasida chet elga jo'natilgan 6,5 million ishchining katta qismi past malakali ishchi kuchi sifatida faoliyat yuritmoqda — bu esa ishchi kuchi etishmovchiligi bo'lgan sohalar uchun “to'ldiruvchi” rolni bajarmoqda

Mahalliy ishchilar bilan raqobat va ish haqi bosimi

Misol uchun, Buyuk Britaniyada migrantlarning ishchi kuchi ichidagi ulushi oshgani bilan, mahalliy ishchilarning ayrim sohalaridagi istihdami va ish haqi bosimi ko'rib chiqilmoqda.

Osiyoda esa, past malakali migratsiya ortishi mehnat bozorida “past malakali segment”dagi ishchilar o'rtasida raqobatni kuchaytirayotganligi qayd etilgan.

Xalqaro savdo: Migratsiya kelib chiqish va manzil mamlakatlar o'rtasidagi savdoni kuchaytiradi, chunki migrantlar o'z yurtlari bo'yicha tarmoqlar va tajribaga ega.

Integratsiya siyosatlarida esa ko'plab davlatlar yangi strategiyalar ishlab chiqmoqda. Asosiy e'tibor — faol ishtirokni qo'llab-quvvatlash, xizmatlarga kirishni yaxshilash va fuqarolik integratsiyasini kuchaytirishga qaratilgan (identity, belonging,

anti-discrimination). Uy-joy masalasi ham integratsiya siyosatining asosiy tashvishlaridan biri bo'lib qoldi.

Yevropada 2025 yilgi hisobotga ko'ra, migrantlarning yuqori malakala egalaridan bo'lishiga qaramay, ularning ishchi bozorida to'liq ishtirok etishi til, malaka tan olinmasligi va madaniy moslashuv muammolari tufayli pastroq darajada qolmoqda.

XULOSA VA TAVSIYALAR

Migratsiya 2025 yilga kelib ham mahalliy mehnat bozorida muhim omil bo'lib qolmoqda: ishchi kuchini to'ldirish, tajriba almashish va malaka rivojlanishi nuqtai nazaridan ijobiy ta'sirlar mavjud. Biroq, mahalliy ishchilar bilan raqobat, malakamoslik va integratsiya muammolari ham mavjud.

Globallashuv sharoitida global migratsiya oqimlari mahalliy mehnat bozorining shakllanishi va rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, migratsiya jarayonlari nafaqat mehnat resurslari taqsimotini o'zgartiradi, balki ish haqi darajasi, bandlik va mehnat bozoridagi raqobat muhitiga ham bevosita ta'sir qiladi. Shu bilan birga, migratsiya oqimlarining ijobiy va salbiy oqibatlari mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish darajasi, mehnat bozori institutlari va migratsiya siyosatining samaradorligiga bog'liq ekanligi aniqlandi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, global migratsiya mahalliy mehnat bozorida yetarlicha boshqarilmasa, past malakali ishchi kuchi segmentida ish haqi bosimini pasaytirishi, mahalliy aholi bandligini cheklashi va ijtimoiy nizolarga sabab bo'lishi mumkin. Shu bilan birga, malakali migrantlar mahalliy mehnat bozori salohiyatini oshirish, innovatsion jarayonlarga hissa qo'shish va iqtisodiy faollikni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Ushbu holatlar asosida quyidagi amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. **Migratsiya siyosatini takomillashtirish:** Migrantlar oqimini malakali va iqtisodiy talabga mos shakllantirish, ularni mahalliy mehnat bozoriga integratsiya qilish mexanizmlarini joriy etish zarur. Shu bilan birga, migrantlarning ijtimoiy himoyasini ta'minlash bo'yicha institutlarni kuchaytirish muhim.

2. **Mahalliy ishchi kuchini rivojlantirish:** Mahalliy mehnat resurslarining malakasini oshirish, kasb-hunar tayyorlash va qayta tayyorlash dasturlarini kengaytirish orqali migratsiyaning salbiy ta'sirini kamaytirish mumkin.
3. **Ijtimoiy hamkorlik mexanizmlari:** Migrantlar va mahalliy aholi o'rtasida raqobatni yumshatish, ish joylari va bandlik imkoniyatlarini tenglashtirish maqsadida institutsional mexanizmlar yaratish lozim.
4. **Mehnat bozori monitoringi:** Mahalliy mehnat bozoridagi o'zgarishlarni kuzatish va migratsiya oqimlarini doimiy tahlil qilish orqali iqtisodiy siyosatni moslashtirish, ish haqi va bandlik darajasini muvozanatlash strategiyasini ishlab chiqish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, global migratsiya oqimlarini nazorat qiluvchi va moslashtiruvchi siyosatlarni ishlab chiqish mahalliy mehnat bozorini barqaror rivojlantirish, ish haqi va bandlikni muvozanatlash hamda iqtisodiy salohiyatni oshirishda muhim vosita hisoblanadi. Tadqiqot natijalari mehnat bozori siyosatini shakllantirish, migratsiya jarayonlarini samarali boshqarish va amaliy institutlarni rivojlantirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar sifatida xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. International Organization for Migration (IOM). *World Migration Report 2022*. – Geneva: IOM, 2022.
2. United Nations. *International Migration Report 2020*. – New York: United Nations, 2020.
3. OECD. *International Migration Outlook 2021*. – Paris: OECD Publishing, 2021.
4. Dustmann C., Frattini T., Preston I. The Effect of Immigration on the Labour Market Outcomes of Native Born Workers: Evidence from the UK // *The Economic Journal*. – 2013. – Vol. 123, No. 566. – P. 1–30.
5. Borjas G. *Labor Economics*. – New York: McGraw-Hill, 2016.
6. Clemens M., Pritchett L. *The New Economics of Labor Migration*. – Washington, DC: Center for Global Development, 2019.

7. World Bank. *Migration and Remittances Factbook 2020*. – Washington, DC: World Bank, 2020.
8. Lindley A., Luchtenberg S. Migration, Labor Markets and Local Economies: Comparative Perspectives // *Journal of Ethnic and Migration Studies*. – 2021. – Vol. 47, No. 9. – P. 2001–2025.
9. Borjas G.J. The Labor Market Impact of Immigration // *Handbook of Labor Economics*. – 2011. – Vol. 4b. – P. 1037–1114.
10. OECD. *Employment and Migration*. – Paris: OECD Publishing, 2018.
11. Ўзбекистон Республикаси Davlat statistika qo‘mitasi. *Aholi va mehnat bozori statistik to‘plami*. – Toshkent, so‘nggi nashr.
12. Ўзбекистон Respublikasi Mehnat vazirligi. *Migratsiya va bandlik bo‘yicha tahliliy ma’lumotlar*. – Toshkent, 2021.